

УДК 331.56

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Л.М. Лінгур

С.О. Поліщук

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Лінгур Л.М., Поліщук С.О. Аналіз соціально-економічних факторів маргіналізації населення України.

Проведений аналіз факторів, причин і особливостей процесів маргіналізації населення України, виникнення і масштабного розширення маргінальних груп в різних верствах населення. Проаналізована трансформація понять маргінал – особистість в маргінальна група і маргіналізація населення. Визначений вплив соціально-економічних процесів: безробіття, зайнятості, бідності, економічної і соціальної нестабільності на розширення маргінальних верств суспільства, як явищ протестного руху. Проведений аналіз причин, чинників, специфічних особливостей і проявів маргіналізації населення на молоді України. Дані різних соціологічних опитувань показують широко масштабність проблеми. Запропоновані рекомендації соціального, економічного і законодавчого характеру, для зменшення гостроти проблем і їх подальшого рішення.

Ключові слова: маргіналізація, безробіття, маргіналізація населення, декласація, криза, тіньова економіка, девальфікація

Лингур Л.М., Полищук С.А. Анализ социально-экономических факторов маргинализации населения Украины.

Проведен анализ факторов, причин и особенностей процессов маргинализации населения Украины, возникновения и масштабного расширения маргинальных групп в различных слоях населения. Проанализирована трансформация понятий маргинал – личность в маргинальная группа и маргинализация населения. Определено влияние социально-экономических процессов: безработицы, занятости, бедности, экономической и социальной нестабильности на расширение маргинальных слоев общества, как выражения протестного движения. Проведен анализ причин, факторов, специфических особенностей и проявлений маргинализации населения на молодежь Украины. Данные различных социологических опросов показывают широко масштабность проблемы. Предложены рекомендации социального, экономического и законодательного характера, для уменьшения остроты проблем и их дальнейшего решения.

Ключевые слова: маргинальность, безработица, маргинализация населения, декласация, кризис, теневая экономика, девальфикация

Lingur L.N., Polishchuk S.O. Analysis of the socio-economic factors of marginalization Ukrainian population.

The factors, causes and characteristics of marginalization processes Ukrainian population, and the emergence of large-scale expansion of marginalized groups in various segments of the population were analyzed. Was analyzed transformation of concepts marginal – person in the group of marginal and marginalization of populations. The influence of socio-economic processes: unemployment, employment, poverty, economic and social instability on the expansion of marginalized sectors of society, as an expression of the protest movement. The analysis of the causes and factors, of specific features and manifestations of marginalization of the population on the youth of Ukraine. Data of various sociological interrogations shows the widely scale of a problem. Recommendations of social, economic and legislative character, for reduction of an acuteness of problems and their further decision, are offered.

Keywords: marginality, unemployment, marginalization of the population, crisis, shadow economy, deskilling

Під впливом глобалізації світової економіки і науково-технічного прогресу, взаємопроникнення різних соціальних груп у всьому світі відбувається поступові, але що набирає силу зміни системи цінностей, особових і громадських орієнтирів, деформація соціальних структур і культурної ментальності. Як наслідок, в суспільстві формуються різні протестні явища і процеси. До них відносять широкомасштабну маргіналізацію і радикалізацію суспільства, що посилюється.

Маргіналізація – це процес розпаду сталих соціальних інститутів, що призводять до руйнування традиційних зв'язків, втрати моральних, економічних, правових, сімейних і інших норм і цінностей. Це такий стан індивідуума і/або групи осіб, при якому під впливом різних негативних зовнішніх або внутрішніх чинників, різкими змінами економічного і культурного характеру в суспільстві, змінюють, втрачають свій соціальний статус, соціальні зв'язки і оточення, систему ціннісних орієнтирів.

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що маргіналізація перестала носити особовий характер. За роки економічної кризи процес маргіналізації набув масового, широкомасштабного характеру. Це призводить до соціальної нестабільності суспільства, соціальних вибухів, різних протестних рухів і може привести до соціальних руйнувань або встановленню тоталітарне – популістського режиму. Державна влада повинна звернути пильну увагу на процеси маргіналізації в суспільстві, різними заходами, засобами і законами попереджати і зменшувати такі соціально-небезпечні явища. Особливу увагу необхідно приділяти зменшенню цих процесів серед економічно активного населення і, в першу чергу, серед молоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Маргіналізація, визначена як проблема в роботах американського соціолога Р. Парка, так чи інакше розглядалася й у роботах Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, К. Маркса, Р. Мертсона, П. Сорокіна. У подальшому вивченню проблем маргіналізації особистості та суспільства, маргінальної ситуації, маргінального статусу, маргінальної ролі, характеристик та типів, умов та стадій маргіналі-

зації присвятили свої роботи Е. Стоунквіст, Т. Веблен, Т. Шибутані, У. Самнер, А. Фарж, Б. Манчіні, Ю. Бек, М. Голдберг, Р. Мертон. Ця тема була завжди актуальною на всіх етапах розвитку суспільства. У сучасному світі проблему маргіналізації розглядали такі соціологи – В.А. Шапінській, Н.А. Фролова, І.П. Попова. Н.О. Навджавонов розглядає маргінальність як проблему особистості в контексті соціальних змін [2]. Цікава й оригінальна ідея А.І. Атояна про виділення всього комплексу знань про маргінальність в окрему область знання – соціальну маргіналістику як міждисциплінарний синтез в широкій дослідницькій області [3].

Розглянувши різні визначення маргінальної особистості, що засновані на використанні поняття у різних науках (соціології, соціальної психології, політології, філософії, економіки тощо) можна зробити загальний висновок, який є суб'єктивним поняттям авторів статті.

Маргіналізація особистості – це процес соціальної декласації, що характеризується погіршенням соціального статусу людини, зниженням рівня життя, втратою професійних навичок, розривом соціальних зв'язків і зміною системи цінностей, раніше властивих тому класу, до якого належала особистість.

Вважається, що маргінал – це представник «соціального дна», але маргінали в тій чи іншій ступені існують в кожній країні. Всі вони різні, але їх об'єднує щось спільне – існування на межі, переломі цілісності буття. У нашій країні і в наш час це тип не завжди активного чоловіка, який втратив своє місце, положення, статус під впливом зовнішніх обставин: реформ, кризи, зміни суспільного ладу. Отже, маргінальна людина – втілення протиріч часу, символ трансформації суспільних відносин.

Метою статті є розглянути причини, фактори та особливості маргіналізації, її вплив на економіку країни і визначити шляхи вирішення проблеми в сучасному суспільстві.

Таким чином, інтенсивні зміни, що відбуваються у суспільстві та захоплюють інтереси всіх груп населення, такі як бідність, безробіття, економічна та соціальна нестабільність, потребують практичного вивчення та пошуку дієвих механізмів вирішення зв'язаних з ними проблем.

Маргінали існували завжди в тім або іншим вигляді. Вперше термін «маргіналізація» з'явився в 1928 р. у есе американського вченого Р. Парка. «Людська міграція і маргінальна людина» [1], присвяченому вивченню процесів у середовищі іммігрантів. Поняття маргінальності, за Р. Парком, означало становище індивідів, що перебувають на межі двох різних, конфліктуючих між собою культур, і служило для вивчення наслідків не адаптованості мігрантів, особливостей становища мулатів та інших «культурних гібридів».

Виклад основного матеріалу дослідження

Для країн пострадянського простору характерні інші типи маргінальних груп. Це

можуть бути не тільки безхатченки, тимчасово або постійно безробітні, це й пенсіонери, інваліди, представники інтелігенції, бюджетники, біженці, мігранти. Особливо занепокоєння визивають різні групи молоді – від студентів, випускників освітніх закладів до так званих «титушок». Всі вони по різних причинах, в основному з економічних обставин примушені змінити свій соціальний статус, пристосовуватися до нових умов, шукати гідну роботу, заняття, затребуваність не тільки на ринку праці, але і в суспільстві.

Маргіналізацію особистості зв'язують з декількома причинами, які носять внутрішній та/або зовнішній характер:

1. Особиста криза, обумовлена депресивним станом, відчуття безсилля впливу на себе та оточення, відчуженість від світу. Ця причина є першою, основною та легше за всіх долаємо. Таки думки час від часу має кожна людина, але не кожен стає маргіналом.

2. Відсутність чіткого соціального стану, його невизначеність, не включення або неповне включення до соціальної структури чи групи. Ця причина є більш заглиблена, має філософський характер, обумовлена нечіткістю життєвих пріоритетів.

3. Відсутність або слабка статусна узгодженість та сумісність. Ця причина зв'язана з особистими рисами, завищеними потребами та низькими можливостями [4].

Особливим фактором маргіналізації є відсутність єдиної шкали цінностей в умовах переходу, що підсилює деструктивізм маргінальності. У цих умовах у соціумі зростає процес соціальної атомізації індивідів. Люди не виявляють зацікавленості до групових цінностей, замикаючись на принципі самовиживання [5].

Історично склалось, що проблема маргіналізації вивчалась на рівне філософських, соціологічних і політологічних наук. Але, нинішня ситуація доказує, що необхідно зробити її предметом правових досліджень, у рамках яких слід визначити ці поняття, розглянути умови формування маргіналізації населення, а також передбачити конкретні напрями державної політики щодо зменшення рівня маргінальності, трансформації маргінальних груп, їх соціалізації, тобто залучення до реальних і діючих соціальних систем, які функціонують у конструктивному руслі, а також можуть відігравати консолідуючу роль у реалізації державної політики [6].

Аналіз сьогоденної ситуації показує, що спостерігається надмірне збільшення кількості маргінальних прошарків, темпи і масштаби маргіналізації населення стають небезпечними. Бідність, безробіття, економічна та соціальна нестабільність, політична неспроможність держави виконати свою обіцянку швидко розкручують процеси маргіналізації населення України. Так, по оцінці Інституту соціології НАН, незадовільним визначають свій стан у суспільстві 59% українців, задовільним 18,2%, матеріальний стан своїй родини як бідний оцінили 50,3% респондентів і

0,8% як забезпечене та багате; 11% респондентів вважають, що на Україні все не так погано, 43,4% – що терпіти таке тяжке положення вже неможливо [8].

Безробіття в Україні росте, що зумовлює поширення неформальної зайнятості, нелегітимних способів отримання доходу, поглиблює ступінь маргіналізації та соціального виключення певних прошарків суспільства в Україні. Так, за даними Державної служби зайнятості в першому кварталі 2016 року чисельність безробітних становила майже 1,8 мільйона, тобто збільшилась на 100 тисяч у порівнянні з минулим роком. При цьому рівень безробіття серед молодих людей у віці від 15 до 24 років становить близько 25%. Але це всього лише цифри, які фіксують тих, що стали на облік по безробіттю. Більш наближену до дійсності картину дає методика Міжнародної організації праці: безробіття в Україні продовжує зростати. Згідно з методологією МОП в третьому кварталі 2015 року безробіття в Україні склало 8,6%, четвертому кварталі 2015 року – 9,5%, а в першому кварталі 2016 року – 9,9% [7, 8].

Якщо ж врахувати, що щорічно кількість безробітних поповнюється в середньому на 1,2-1,9% і за офіційними даними на червень 2016 року становить в цілому по Україні 1,6%, а з урахуванням прихованих, незареєстрованих безробітних за різними оцінками сягає 6-10% всього працездатного населення [9], то процес маргіналізації перстає бути явищем особистісного характеру і стає явищем масовим, як і саме безробіття.

Згідно законодавству, юридичні та соціальні гарантії не поширюються на працюючих неофіційно. З одного боку – це вибір самої людини, з другого – це недоплачені податки, на які розраховувала держава. Частіше для працівника це означає поступову кризу професійної ідентифікації та збільшення латентної ідентичності. Серед основних маргінальних груп сучасного українського суспільства – збіднілі верстви населення, безробітні, «елітна» група населення, люди похилого віку, молодь, мігранти та ін.

Сучасний процес маргіналізації населення України має ряд специфічних особливостей і проявів. На нього найбільше впливають такі чинники:

- 1) загострення кризи зайнятості;
- 2) зниження виробництва і його реструктуризація;

- 3) нарощування серйозних проблем, які виникають в сфері реформування системи соціального забезпечення і захисту.

Вплив економічної кризи на процес маргіналізації проявляється таким чином:

- 1) збільшення числа тих, хто в силу різних причин залишається на периферії активного суспільства;

- 2) різке збільшення соціальної нестабільності представницьких (лабільних) груп населення при переході від економічної активності до не активності;

- 3) тимчасова і часткова зайнятість стає звичайною, масовою, хронічною;

- 4) швидко збільшується число зайнятих на різних видах тимчасових, сезонних робіт;

- 5) збільшується група тих, хто залишається без роботи тривалий час, а безробіття стає хронічним явищем;

- 6) процвітає «дикий» ринок праці, з'являються групи молоді, яка зайнята виключно в тіньовий або кримінальної економіці [10].

В даний час значна частина населення України особливо болісно відчуває на собі всю гаму негативних соціальних наслідків різкого зменшення обсягів виробництва. Перш за все, тих, які виникають внаслідок зниження попиту на кваліфіковані кадри, розширення сфери нерегламентованих послуг і кустарного виробництва, які не вимагають високої кваліфікації персоналу. В результаті цих змін зовсім іншим стає характер праці і перш за все, співвідношення його фізичних і розумових елементів, які встановилися не на користь останніх. За офіційними даними, чисельність зайнятого населення в Україні на кінець 2015 року склала 16,5 млн. осіб, а безробітних налічувалося 1,638 млн. осіб. Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці становив 9%, при цьому рівень безробіття серед молоді до 25 років виріс до майже 25% [9].

Велика частина тих, хто раніше займався наукою, поповнили ряди приватних підприємців.

Для представників розумової праці, від викладача ВНЗ і до співробітника НДІ або інженера-виробничника, тривала відсутність роботи, яка відповідає їх здібностям, кваліфікації та бажанням, означає часткову або повну декваліфікацію, як професіоналів. Навіть при нетривалій відсутності роботи (до 6 місяців) для того щоб ознайомитися з усіма нововведеннями в праці і нововведеннями професійного характеру, людині може знадобитися від одного до трьох місяців, в залежності від характеру роботи. Більш тривала відсутність роботи збільшує час професійної реабілітації в геометричній прогресії, особливо це стосується інформаційно насичених професій: програмісти, системні програмісти, адміністратори мереж, а також бухгалтери, економісти, юристи всіх напрямків і багато інших.

Найсильніше економічна криза б'є по двом соціальним групам: особи передпенсійного віку та молодь віком від 18 років, яка вперше приходиться на ринок праці. Перші щосили тримаються за свою роботу, якою б вона не була, так як навряд чи можуть її змінити на більш гідну; другі – не мають достатнього досвіду і їх вкрай неохоче приймають на роботу. Обидві ці групи з легкістю переходять в маргінальний статус, змінити який у перших вже немає часу і бажання, у других немає досвіду, чітких цілей, і бажання чекати змін протягом тривалого часу.

Особливе занепокоєння викликає стан молоді, яка ще ніде і ніколи не працювала. Так, за даними правоохоронних органів у великих містах більше половини молодих людей зайняті в сферах

тіньової економіки. Реальна кількість молоді, що заробляє собі на життя різним криміналом, взагалі не піддається точному обліку.

Дуже складним в даний момент стає і становище студентів ВНЗ України. На навчання одного молодого фахівця держава (або сам студент) витрачає щорічно від 10000 до 30000 грн. Освіта – завжди довгострокове вкладення коштів, мінімум на 5-9 років, які далеко не відразу навіть не завжди можуть бути повернуті. Не дивлячись на те, що переважна більшість майбутніх молодих фахівців представляють до ВНЗ договори з підприємств про подальше працевлаштування, близько 25% реальних робочих місць не мають і звертаються, після закінчення ВНЗ на біржу праці. Решта 75% розподіляються наступним чином: – 35,5% – знаходять роботу за фахом або близько до отриманої освіти; – 29,5% – працюють, де доведеться, в основному в сфері різної торгівлі, у сфері послуг, сезонних робіт; – 5% – не працюють, живуть за рахунок батьків, чоловіка; – 5% – здобувають другу освіту на різних курсах або в ВУЗах (Використано дані власного опитування серед випускників ВНЗ за 2013-2016 рр.)

З огляду на дані опитувань легко підрахувати що, витрати на навчання 100 осіб повернуться державі тільки через 20-25 років. Таким чином, значна частина коштів витрачається практично даремно. І це тільки економічна сторона проблеми. Значно гірша справа з побутовими питаннями.

Адже саме в молодіжному середовищі полягає переважна кількість шлюбів, саме в цьому віці народжуються діти, нове покоління. За прогнозами в 2016 році чисельність населення України зменшиться на – 155 127 осіб і в кінці року становитиме 42 462 218 осіб [11]. Природний приріст населення буде негативним. За весь рік народиться приблизно 446 723 дитини і помре 669 659 осіб. Якщо рівень зовнішньої міграції залишиться на рівні минулого року, то внаслідок міграційних причин чисельність населення зміниться на – 3829 осіб.

Дослідження, що проводяться Держкомстатом і різними фондами, показують, що більшість студентської молоді, маючи високий рівень інтелектуального розвитку, проте, схильні переоцінювати свої здібності і рівень професійної підготовки (освіти). Однак у більшості студентів, яскраво виражене прагнення обов'язково досягти професійних успіхів, зробити кар'єру, але при цьому практично ніхто не згоден витрачати на це 5-10 років, всі хочуть реалізувати свої бажання в максимально короткі терміни. Нерідко всі ці установки діють одночасно, доповнюючи і підсилюючи одна одну. Тому молоді дуже болісно сприймає будь-які бар'єри і перепони, які виникають на шляху реалізації її честолюбних задумів.

При цьому потенційно схильними до сповзання в категорію маргіналів при першій же невдачі є саме молоді дипломовані фахівці. Серед тих, кому вдалося знайти роботу за фахом після закінчення ВНЗ, переважна більшість (близько

80%) мали хоча б невеликий досвід роботи, наявність якого є пріоритетним для багатьох роботодавців. Отримати такий досвід досить складно, так як необхідно поєднувати роботу і навчання в стаціонарі. Допомогти в цьому випадку можуть недержавні служби зайнятості, різні агентства з працевлаштування.

Дослідження показують, що близько 30% студентів, які суміщають роботу і навчання, зверталися в агентства, ще 40% знайшли роботу за допомогою батьків або знайомих, інші скористалися рекламними оголошеннями. Також при наборі нових співробітників компанії віддають перевагу тим претендентам з числа молодих фахівців або студентів старших курсів, спеціальність яких максимально відповідає вимогам, велику роль відіграє вміння користуватися комп'ютером, знання новинок програмного забезпечення та іноземних мов. При цьому запропонований оклад сильно занижений і не відповідає бажаному. Все це штовхає молодь на пошуки роботи, що дозволяє прогнати себе і сім'ю, але не завжди відповідає початковим честолюбним задумам. Через деякий час професійні навички втрачаються, і молодий фахівець переходить в категорію маргіналів.

Своєрідним протестом молоді є масове прагнення після отримання диплома відправитися на пошуки роботи за кордон, тим самим відразу перейшовши в категорію маргінал-мігрантів, але забезпечити себе і сім'ю достатньо коштів для існування. Таким чином, якщо держава не зможе досить швидко створити умови для реалізації здібностей і професійних навичок молодим фахівцям, то через короткий проміжок часу економіка залишиться без кваліфікованих кадрів, так як літні підуть, а їх зміна буде працювати в будь-якій іншій країні [12].

Незалежно від свого статусу кожна людина повинна для себе визначити основні цілі та задачі на найближчий термін та стратегічні задачі і цілі свого життя. Незадоволеність своїм становищем і бажання його змінити є перший крок на шляху долання маргінальності особистості. В цій точці допомоги можуть рідні, близькі, друзі, позитивно налаштовані люди.

Але маргіналізація особистості – це особиста справа, а маргіналізація суспільства – це справа державна. Тому держава повинна приділити увагу всім аспектам та чинникам, які впливають на це явище, поширюють його. Соціологи приділяють увагу тому факту, що крім економічних питань, на формування маргінальних груп та прошарків впливають відсутність чіткої ідеології, недовіра владі. Так моніторинг, проведений Центром соціологічних та маркетингових досліджень «Соціс» показує: – 97,4% українців вважають, що Україні не вдалося стати демократичною країною, правової – 98,3%; соціальною державою – 98,2%; а суспільству справедливим – 99,5% [7].

Детальне вивчення процесів, причин, наслідків маргіналізації для особистості та суспільства і позицій маргінальних груп у сучасних умовах

дасть змогу розробити та впровадити заходи для прогнозування розвитку соціально-економічної структури суспільства, для зупинення розпаду соціальної структури, боротьби з загрозами посиленням суспільної нестабільності, іншими серйозними наслідками.

Проблеми, характерні для різномірних груп працездатного населення, особливо – молоді, що потрапили в широкі маргінальні групи, їх масштаб та постійне загострення, визначають потребу нових, сучасних підходів у їх вирішенні. Таки підходи, та обумовлені цим рішення, стосуються двох груп проблем і відповідно формують два типи нових інституційних відносин: інновативного і підтримуючого. Соціальна політика держави повинна формуватися в розрізі активного і пасивного напрямків.

Інновативний тип. Мета – підтримка «позитивного» напрямку подолання маргінальної ситуації груп, які могли б стати медіаторами нових соціальних структур і відносин.

Підтримуючий тип. Мета – нейтралізація наслідків зворотного руху (різкої низхідної мобільності), що загрожує можливою еволюцією нових маргінальних груп в традиційних маргіналах – так званого соціального дна.

Перспективи цього процесу – вибудовування легітимної системи каналів соціальної мобільності (професійної, освітньої, територіальної і т.п.); активна політика соціальної адаптації та реабілітації соціально-професійних груп; фіксування та суспільно-прийнятний розвиток і норм соціальної поведінки, зв'язків, відносин, соціальних практик, що формуються [13].

Безумовно, ідеальним рішенням проблеми маргіналізації населення був би повний вихід з економічної та політичної кризи, нормалізація суспільного життя, укорінення чіткої, що знайшла відгук у населення національної ідеї, перспективного плану розвитку країни її місця в співдружності держав Європи і світу. Однак, такі перспективи є дуже віддаленими. Проте, є можливість за допомогою управлінських рішень вплинути на проблеми маргіналізації та різні фактори, які призупинять дію негативних чинників.

Представництво Європейської Комісії в Україні дає доволі чіткі рекомендації [14]:

На рівні міст та сіл це можуть бути наступні дії:

— організація та заохочення професійної підготовки та перепідготовки осіб, що стали безробітними або тих, кому загрожує безробіття;

— сприяння створенню нових робочих місць, в основному в державному секторі економіки;

— забезпечення географічної мобільності населення і робочої сили шляхом надання субсидій і кредитів на вакантні місця;

— інформаційне забезпечення населення про вакантні місця по регіонах країни, за професіями, рівнем кваліфікації, надання кожному, хто шукає роботу, можливості зв'язатися з підприємствами, де є робочі місця;

— заохочення розвитку підприємництва шляхом надання субсидій і кредитів.

На рівні держави можуть бути використані наступні дії:

— розробка стратегічних напрямів і засад, які включають створення правових та економічних умов для нормального розвитку підприємництва, самозайнятості, приватної практики, створення фонду перепідготовки кадрів та розробка концепції підвищення кваліфікації соціально-професійної частини зайнятого населення;

— вирішення державною системою соціальної підтримки груп та індивідів, маргінальних за своїми природними та соціально-демографічними ознаками (інваліди, непрацездатні, особи пенсійного віку, молодь і т.п.).

Ці рекомендації на жаль не використовуються та практично не реалізуються владою.

Висновки

Поширення деструктивних процесів у суспільстві насамперед залежать від ігнорування владою цих проблем. Подальше ігнорування проблем маргіналізації населення, а особливо молоді, може привести країну до стану соціального вибуху, поширення протестних рухів, масової міграції працездатного населення. Можливість позитивних змін в економічній, політичній, соціальній сферах життя, покращення морального та ментального клімату у суспільстві, зняття напруженості у соціумі є у сильній, некорумпованій владі, що володіє політичною волею і бажанням діяти.

Необхідне подальше вивчення впливу соціально-економічних факторів на розвиток деструктивних процесів у суспільстві, розробка та впровадження стратегії вирішення цих проблем. Особливу увагу потрібно приділяти розвитку і сприйняттю серед молоді національної ідеї, позитивного погляду на життя, прагнення до успіху. Для реалізації такої стратегії повинні потрудитися усі рівні суспільства: від молоді до уряду.

Abstract

The article analyzes the factors, causes and characteristics of marginalization processes Ukrainian population, and the emergence of large-scale expansion of marginalized groups in various segments of the population.

Marginalization – it the process of disintegration of the traditional links with society. Marginal loses the moral, economic, legal, family and other social norms and values. The urgency of the problem in the expansion of the marginalization of certain people to large groups. It leads to a social instability in society and can lead to social explosions, the beginning of protests, and the destruction of society. Purpose of the article to consider the factors and causes of marginalization features in Ukraine, its impact on the economy of the country, to identify

ways to address the problem in a modern society. A detailed study of processes, causes and consequences of marginalization in the modern conditions makes it possible to develop and implement a means of forecasting the development of the socio-economic structure of society. To use different legal, social and economic methods to prevent the destruction of the social structure, the fight against the threats of social instability and other serious consequences.

Representation of the European Commission in Ukraine provides a number of recommendations by decision of the problems of marginalization. Their practical implementation could lead to positive changes in the economic, political and social spheres; contribute to the removal of tension in society.

JEL Classification: I 39, Z 13.

Список літератури:

1. Park R.E. Human migration and the marginal man // Park R.E. Race and culture. – GLENCOE, ILL.: FREE PRESS, 1950. – 360 p.
2. Навджавонов Н.О. Проблема маргинальной личности: постановка задачи и определение подходов // Социальная философия в конце XX века. Деп. рук. М. – 2005. – № 6. – С. 29-33.
3. Атоян А.И. Социальная маргиналистика. О предпосылках нового междисциплинарного и культурно-исторического синтеза // Политические исследования. – 2005. – № 6. – С. 29-33.
4. Mancini B.J. No owner of soil: The concept of marginality revisited on its sixtieth birthday // Intern. rev. of mod. sociology. New Delhi, 1988. Vol 18, № 2.
5. Кемалова Л.І. Маргінальність в умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства: автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / Л.І. Кемалова; Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. – Сімф., 2006. – 20 с.
6. Золотарьова Ю.І. Маргіналізація суспільства як чинник соціальної девіації / Ю.І. Золотарьова // Вісн. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 2012 – № 10. – С. 206.
7. Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2013.
8. Скорик В. Поняття та зміст маргінальності: адміністративно-правовий аспект / В. Скорик // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 12. – С. 68-72.
9. Реальная безработица в Украине бьет все рекорды [Электронный ресурс] / РИА Новости Украина // – Режим доступа: <http://rian.com.ua/analytics/20161101/1018295433.html>.
10. Beck U. The Cosmopolitan Perspective: Sociology of the Second Age of Modernity // British Journal of Sociology. 2000 #1.
11. Минус 425 человек в день: население Украины в 2016 году: [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://womo.ua/minus-621-chelovek-v-den-kakim-budet-naselenie-ukrainyi-v-2016-godu>.
12. Особливості процесів маргіналізації населення України. В. Мандибура. Україна: аспекти праці. №6, 1998 г. 28-35 с.
13. Маргинальный статус – перспективы трансформации. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://bibliotekar.ru/economicheskij-institut/73.html>.
14. Маргинализация населения Украины // под ред. В.В. Оникиенко. – К.: Представительство Европейской Комиссии в Украине, 2007. – 37 с.

References:

1. Park R.E. (1950) Human migration and the marginal man. Park R.E. Race and culture. GLENCOE, ILL.: FREE PRESS.
2. Navdzhavonov, N.O. (2005). Problema marginalnoy lichnosti: postanovka zadachi i opredelenie podhodov [Problem of marginal personality: raising of task and determination of approaches]. Sotsialnaya filosofiya v kontse XX veka. Dep. ruk. M. [in Russian].
3. Atoyan, A.I. (2005). Sotsialnaya marginalistika. O predposyilkah novogo mezhdistiplinarnogo i kulturno-istoricheskogo sinteza [Social marginalistik. About pre-conditions of new interdisciplinary and cultural- historical synthesis]. Politicheskije issledovaniya, 6, 29-33. [in Russian].
4. Mancini, B.J. (1988). No owner of soil: The concept of marginality revisited on its sixtieth birthday Intern. rev. of mod. sociology. New Delhi, 18, 2.
5. Kemalova, L.I. (2006). Marginalnist v umovah transformatsiynih protsesiv suchasnogo suspilstva [Marginalization in the conditions of transformation processes of modern society]. Extended abstract of candidate's thesis. Tavr. nats. un-t Im. V.I. Vernadskogo. Simf., 20 [in Ukrainian].

6. Zolotarova, Yu.I. (2012). Marginalizatsiya suspilstva yak chinnik sotsialnoyi deviatsiyi [Marginalization of society as factor social deviation] Visn. yurid. akad. Ukrayini im. Yaroslava Mudrogo, 10 [in Ukrainian].
7. Ukrayinske suspilstvo 1992-2013. (2013). Stan ta dinamika zmin. Sotsiologichniy monitoring. [Ukrainian society 1992-2013. State and dynamics of changes. Sociological monitoring] V. Voroni, M. Shulgi (Ed.). Kiyv: In-t sotsiologiyi NAN Ukrayini [in Ukrainian].
8. Skorik, V. (2010). Ponyattya ta zmist marginalnosti: administrativno-pravoviy aspekt [Concept and maintenance marginalization: administrative legal aspect]. Pidpriemnitstvo, gospodarstvo i pravo, 12, 68-72 [in Ukrainian].
9. Realnaya bezrobotitsa v Ukraine bet vse rekordyi. RIA Novosti Ukraina [The real unemployment in Ukraine beats all records. RIA News are Ukraine]. Retrieved from <http://rian.com.ua/ analytics/ 20161101/1018295433.html> [in Russian].
10. Beck, U. (2000) The Cosmopolitan Perspective: Sociology of the Second Age of Modernity. British Journal of Sociology, 1.
11. Minus 425 chelovek v den: naselenie Ukrainyi v 2016 godu. [Minus 425 persons in a day: population of Ukraine in 2016]. Retrived from <http://womo.ua/minus-621-chelovek-v-den-kakim-budet-naselenie-ukrainyi-v-2016-godu> [in Russian].
12. Mandibura, V. (1998). Osoblivosti protsesiv marginalizatsiyi naseleण्या Ukrayini. [Features of processes marginalization of population of Ukraine]. Ukrayina: aspekti pratsi, 6, 28-35 [in Ukrainian].
13. Marginalniy status – perspektivyi transformatsii. [Marginal status is prospects of transformation] Retrieved from <http://bibliotekar.ru/economicheskii-institut/73.htm> [in Russian].
14. Onikienko, V.V. (Eds.). (2007). Marginalizatsiya naseleniya Ukrainyi [Marginalization population of Ukraine]. K.: Predstavitelstvo Evropeyskoy Komissii v Ukraine [in Russian].

Надано до редакційної колегії 01.12.2016

Лінгур Любов Миколаївна / Lyubov N. Lingur
lingurl@mail.ru

Поліщук Світлана Олександрівна / Svetlana O. Polishchuk
ana.polishchuk.95@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Аналіз соціально-економічних факторів маргіналізації населення України [Електронний ресурс] / Л. М. Лінгур, С. О. Поліщук // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 6 (28). – С. 33-39. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n6.html>